

Dragan Milanović
Zrinko Čustonja
Igor Jukić

STANJE I PERSPEKTIVA RAZVOJA ŠKOLSKOG SPORTA U REPUBLICI HRVATSKOJ

1. UVOD

Tjelesno vježbanje i sport sastavni su dio odgojno-obrazovnog procesa. Pod pojmovima tjelesno vježbanje i sport u odgojno-obrazovnom procesu podrazumijeva se nastava tjelesne i zdravstvene kulture (TZK) i izvannastavne sportske aktivnosti u školskom sportskom društvu. Školskom nastavnom tjelesnom vježbanju pripadaju redovita i izborna nastava tjelesne i zdravstvene kulture. Redovit nastava se provodi u propisanom tjednom i godišnjem fondu sati. Međutim, u svakodnevnoj praksi izborna nastava tjelesne i zdravstvene kulture gotovo da se i ne provodi. (Neljak, Milanović 2007.) Stoga je važnost provođenja izvannastavne tjelesne aktivnosti učenika iznimno velika, jer upravo ona ima za cilj smanjenje razlike između znanstveno dokazane potrebe djece i mladih za tjelesnom aktivnošću i sportom i njezinog stvarnog provođenja u sustavu odgoja i obrazovanja. Školski sport je glavni čimbenik i sadržaj izvannastavne tjelovježbene aktivnosti djece i mladih.

Školski sport u Republici Hrvatskoj podrazumijeva sportske aktivnosti učenika izvan nastave u organizaciji nastavnika tjelesne i zdravstvene kulture i drugih djelatnika škole. Zakonom o športu (NN 71/2006.) određeno je da radi provođenja izvannastavnih sportskih aktivnosti učenika, školski odbori u osnovnim i srednjim školama osnivaju školska sportska društva bez pravne osobnosti. Unutar školskog sportskog društva učenici podijeljeni u sekcije treniraju izabrani sport ili sportove i sudjeluju na školskim sportskim natjecanjima. Od natjecanja postoje međurazredna i školska natjecanja, a ovisno o uspješnosti, učenici mogu sudjelovati na gradskim, općinskim, županijskim, međuzupanijskim i državnim natjecanjima. Programirati i provoditi izvannastavne školske sportske aktivnosti, sukladno Zakonu o šport, mogu isključivo osobe koje imaju odgovarajuću stručnu spremu na razini sveučilišnog studija i ispunjavaju uvjete za učitelja, odnosno nastavnika tjelesne i zdravstvene kulture.

Sustava školskog sporta u Republici Hrvatskoj u posljednjih nekoliko godina značajno se razvija. Njegova uloga i važnost u sustavu odgoja i obrazovanja, ali i sveukupnom sustavu sporta, posebno se naglašava. Međutim, do danas je, na žalost, izostalo potpuno praćenje rada i učinaka sustava školskog sporta. Pitanjima školskog

sporta u Republici Hrvatskoj nije se pristupalo potpuno i razvojno. Većina ljudi, koji su uključeni u sustav školskog sporta, mogli bi bez značajnijeg napora navesti mnoge probleme i nedostatke sustava s kojima se susreću u svakodnevnoj praksi. Mnogi su problemi i opće poznati. Međutim, za svako objektivno vrednovanje učinaka, kritičko i problemsko razmišljanje ili određivanje perspektiva, mogućnosti i smjernica daljnjeg razvoja nedostajalo nam je objektivnih pokazatelja aktualnog stanja školskog sporta.

Stoga je, u cilju izrade kvalitetnih i na realnim pokazateljima temeljenih budućih programa razvoja školskog sporta, ali i bilo kakvih ozbiljnijih rasprava, bilo potrebno prikupiti što veći broj podataka o trenutnom stanju sustava školskog sporta i ostalim čimbenicima koji, u ovom trenutku, definiraju sustav školskog sporta u Republici Hrvatskoj. S tim ciljem tijekom prošle godine pristupilo se izradi Strategije razvoja školskog sporta u Republici Hrvatskoj.

Moderne interpretacije podrazumijevaju strategiju kao skup znanja, ciljeva i ideja o tome kako voditi određenu djelatnost na najučinkovitiji i najmanje rizičan način. U slučaju školskog sporta izrada strategije podrazumijeva što detaljniji i na objektivnim pokazateljima temeljen prikaz trenutne situacije, uočavanje nužnih i mogućih područja poboljšanja i postavljanje ciljeva budućeg djelovanja u sustavu školskog sporta. Projektni tim zadužen za izradu Strategije do sada je prikupio značajan broj pokazatelja o stanju školskog sporta. Prikupljeni podaci su obrađeni i analizirao i sama izrada Strategije je trenutno u završnoj fazi.

Cilj ovog koreferata je iznijeti osnovne pokazatelje trenutnog stanja školskog sporta u Republici Hrvatskoj i otvoriti raspravu o mogućim perspektivama njegovog daljnjeg razvoja.

2. ZAKONSKA REGULATIVA ŠKOLSKOG SPORTA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Uredbom Ministarstva prosvjete i sporta Republike Hrvatske 1993. godine počinju se osnivati u osnovnim i srednjim školama školska sportska društva. U naputku je Ministarstva tada istaknuto da su školski sportski klubovi dio odgojno-obrazovne djelatnosti škole i da se o njima treba brinuti škola. Međutim, uglavnom je sav teret organizacije i rada školskih sportskih društava ostao na učiteljima i profesorima tjelesne i zdravstvene kulture, na njihovu trudu i mogućnostima, bez ikakvih čvršćih zakonskih obveza i propisa.

Pitanja školskog sporta zakonski su se počela uređivati tek Zakonom o športu iz 1997. godine. Tada je propisana obveza osnivanja školskih sportskih klubova u svim osnovnim i srednjim školama Republike Hrvatske. Međutim, osim zakonom propisane obveze osnivanja klubova i osnovnih smjernica njihovog djelovanja

zakonodavac niti bilo koje drugo tijelo u državi nije odredilo važne pretpostavke sustavnog razvoja školskog sporta u Hrvatskoj. Uz šturo i generalno određeni cilja školskog sporta u sustavu odgoja i obrazovanja, odnosno sustavu nacionalnog sporta - uključivanja što većeg broja djece u sportske aktivnosti - školski sport se razvijao bez jasno definiranih podciljeva, programskih zadaća, financijskog praćenja i u konačnici strateškog određenja.

Značajan iskorak prema pitanjima organizacije i upravljanja sustavom školskog sporta učinjen je 2006. godine donošenjem novog Zakona o športu i osnivanjem Hrvatskog školskog športskog saveza kao pravne osobe sa zakonskom zadaćom skrbi o sustavu školskog sporta. Tim su Zakonom propisane i značajne mjere zaštite i unaprjeđenja sustava školskog sporta poput prioriteta školskih sportskih društva u korištenju prostora škole u odnosu na izvanjske korisnike prostora škole, minimalnih uvjeta u pogledu stručne spreme za osobe koje rade s djecom u školskim sportskim društvima, nužnost provođenja posebne zdravstvene skrbi za djecu koja se bave sportom u školi, uvođenje sustava praćenja i usmjeravanja školske djece u sustav vrhunskog sporta itd. Po prvi put su školska sportska društva zakonski definirana kao dio sustava sporta u Republici Hrvatskoj. Zakonom je, također, propisana i obveza donošenje Nacionalnog programa sporta kao strateškog i planskog dokumenta kojim se utvrđuju ciljevi i zadaće razvoja sporta i to prije svega prema pitanju stvaranja uvjeta za bavljenje sportom u odgojno-obrazovnom sustavu. (Zakon o športu NN 71/2006.)

Međutim, ono što čini temelj sustava školskog sporta, a to su voditelji školskih sportskih društava, odnosno rad profesora kineziologije u školskim sportskim društvima nije zakonskim ili podzakonskim aktima uređeno. Rad profesora u školskim sportskim društvima nedovoljno se vrednuje. Još uvijek nema odgovarajuće odredbe koja bi tu njihovu aktivnost svrstala u radnu obvezu i satnicu, odnosno adekvatno honorirala.

Također, postojećim Zakonom nije zadovoljavajuće riješeno pitanje financiranja školskih sportskih društava. Naime, ona djeluju pri školama bez pravne osobnosti. Stoga školska sportska društva ne raspolažu samostalno dobivenim financijskim sredstvima, pa čak dolazi i do slučajeva kada financijska sredstva dobivena za rad školskih sportskih društava odlaze u druge školske svrhe.

3. ANALIZA STANJA UKLJUČENOSTI UČENIKA U SUSTAV ŠKOLSKOG SPORTA

Broj učenika osnovnih škola uključenih u rad, odnosno treninge i natjecanja, školskih sportskih društava značajan je pokazatelj stanja sustava školskog sporta. Od početka razvoja sustava školskog sporta u Republici Hrvatskoj njegov osnovni cilj je bio uključivanje što većeg broja djece u sportske aktivnosti. Taj osnovni cilj

školskog sporta zasigurno i jest bio jedan od najvažnijih motiva njegovog ustrojavanja i razvoja.

Uz redovitu nastavu tjelesne i zdravstvene kulture, djeca i mladi u Hrvatskoj se relativno malo bave tjelesnim aktivnostima. Neke od analize tjelesne aktivnosti (Findak, 1999.) na populaciji učenika četvrtih i osmih razreda hrvatskih osnovnih škola pokazuju da naši učenici, uz četiri do šest sati sjedenja u školskim klupama, od jedan do tri sata dnevno sjede pred TV ekranima¹, te da na ostale "sjededeće aktivnosti" učenici četvrtih razreda osnovne škole dnevno utroše do 65 minuta, a učenici osmih razreda osnovne škole do 135 minuta. Prema istom istraživanju učenici četvrtih razreda osnovnih škola u igri provedu najviše do 58 minuta, a učenici osmih razreda najviše do 34 minute dnevno. U Finskoj se, primjerice, četiri od petoro djece (80%) dobi do 18 godina bavi u slobodno vrijeme nekim od sportova. Od toga 40% to čini četiri ili više puta tjedno. (Nieminen, L., 2003.) Iako navedeni podaci, ponajviše iz metodoloških razloga, nisu usporedivi s navedenim podacima za Hrvatsku, tendencija je jasna i moguće je izvesti zaključke o malom broju djece u Republici Hrvatskoj koji se bave tjelesnim vježbanjem i sportom izvan obvezne nastave tjelesne i zdravstvene kulture. Važan podatak je i to da je na području grada Zagreba registrirano oko 40 000 sportaša mlađih dobnih uzrasta (Puhak, 2001.) ili tek oko 23% ukupne populacije mladih do 19 godina na području grada Zagreba. Iako nam u ovom trenutku nisu dostupni slični podaci za područje cijele zemlje, moguće je pretpostaviti da se ti pokazatelji ne bi značajno povećali u smislu većeg postotka djece i mladih uključenih u natjecateljski sport.

Pokazatelji o broju djece i mladih uključenih u rad školskih sportskih društava s kojima se do sada raspolagalo bili su vrlo šturi i u pravilu na razini procjena. Prema podacima nadležnog Ministarstva iz 2003. godine (Konačni prijedlog Zakona o sportu, 2003.) oko 25% djece u osnovnim školama i oko 17% učenika srednjih škola je bilo uključeno u sustave treninga i natjecanja školskih sportskih društava. Novi pokazatelji su mnogo precizniji, objektivniji, detaljniji i omogućuju kvalitetnije zaključke.

3.1. Osnovne škole

Prikupljeni podaci o broju učenika osnovnih škola uključenih u rad školskih sportskih društava u Republici Hrvatskoj odnose se na školsku godinu 2006./2007. Podaci su prikupljeni putem anketnog upitnika tijekom studenog i prosinca 2007. i siječnja 2008. godine.

¹ U Sjedinjenim Američkim Državama djeca provedu u prosjeku 3,5 do 4 sata dnevno ispred televizora (Boreham i Riddoch, 2001.)

U anketi su se tražili podaci o ukupnom broju učenika u školi, broju dječaka i djevojčica, ukupnom broju učenika uključenih u rad školskog sportskog društva, odnosno broju dječaka i djevojčica. U Tablici 1 su prikazani postotci uključenosti učenika u rad školskih sportskih društava po županijama i ukupno za područje cijele Republike Hrvatske od prvoga do osmoga razreda osnovnih škola.

Tablica 1. Uključenost učenika osnovnih škola u školska sportska društva.

	1	2	3	4	5
	postotak učenika uključenih u ŠSD*	ŠSD/m	ŠSD/ž	ukupno (m) / ŠSD (m)	ukupno (ž) / ŠSD (ž)
Bjelovarsko-bilogorska županija	18,71%	66,87%	33,13%	23,95%	12,99%
Brodsko-posavska županija	22,65%	62,93%	37,07%	27,26%	17,60%
Dubrovačko-neretvanska županija	29,05%	61,07%	38,93%	32,40%	25,00%
Istarska županija	42,42%	57,96%	42,04%	48,58%	36,11%
Karlovačka županija	25,66%	59,58%	40,42%	30,11%	21,07%
Koprivničko-križevačka županija	15,23%	54,53%	45,47%	16,31%	14,11%
Krapinsko-zagorska županija	20,08%	69,24%	30,76%	26,65%	12,92%
Ličko-senjska županija	29,76%	61,21%	38,79%	35,61%	23,64%
Međimurska županija	28,88%	62,06%	37,94%	35,54%	22,10%
Osječko-baranjska županija	22,13%	60,58%	39,42%	26,57%	17,60%
Požeško-slavonska županija	14,47%	63,34%	36,66%	17,62%	11,05%
Primorsko-goranska županija	27,63%	54,95%	45,05%	29,89%	25,29%
Sisačko-moslavačka županija	24,72%	64,36%	35,64%	30,71%	18,28%
Splitsko-dalmatinska županija	19,63%	55,01%	44,99%	21,42%	17,81%
Šibensko-kninska županija	11,37%	57,43%	42,57%	12,46%	10,17%
Varaždinska županija	23,80%	71,07%	28,93%	33,19%	14,04%
Virovitičko-podravka županija	15,75%	61,70%	39,30%	19,09%	12,40%
Vukovarsko-srijemska županija	30,72%	58,53%	41,47%	35,43%	25,87%
Zadarska županija	22,89%	56,13%	43,87%	25,21%	20,48%
Zagrebačka županija	18,96%	61,17%	38,83%	22,53%	15,15%
Grad Zagreb	19,05%	61,24%	38,75%	20,89%	16,71%
REPUBLIKA HRVATSKA	22,07%	61,06%	38,94%	26,08%	17,79%

* školsko sportsko društvo

Legenda: 1 – postotak učenika osnovnih škola uključenih u rad školskih sportskih društava u odnosu na ukupan broj učenika; 2 – postotak dječaka u školskim sportskim društvima; 3 – postotak djevojčica u školskim sportskim društvima; 4 – postotak dječaka osnovnih škola uključenih u rad školskih sportskih društava u odnosu na ukupan broj dječaka; 5 – postotak djevojčica osnovnih škola uključenih u rad školskih sportskih društava u odnosu na ukupan broj djevojčica.

U Tablici 1 može se uočiti da je na području cijele Republike Hrvatske, u treninge i natjecanja školskih sportskih društava u osnovnim školama, uključeno tek nešto više od 22% djece. Navedeni nam podatak svjedoči o neprimjereno malom broju učenika uključenih u školska sportska društva. S obzirom na jedan od osnovnih ciljeva školskog sporta, a to je uključivanje što većeg broja učenika u školski sport, moguće je donijeti zaključak o značajnim rezervama, odnosno mogućnostima i potrebi uključivanja značajno većeg broja djece u rad školskih sportskih društava na nacionalnoj razini.

Navedeno ima osobitu važnost ukoliko se uzmu u obzir i značajnije razlike prema županijama. Tako se raspon kreće od svega 11,37% u Šibensko-kninskoj i 14,47% u Požeško-slavonskoj županiji, pa do čak 30,72% u Vukovarsko-srijemskoj i 42,42% u Istarskoj županiji. Iskustva posljednje dvije navedene županije svjedoče o postojanju mogućnosti i interesu većeg broja učenika za uključivanje u sustav školskog sporta. Stoga je potrebno pronaći načine i organizacijske oblike djelovanja koji će omogućiti uključivanje barem 40% učenika osnovnih škola u sustav školskog sporta u narednih nekoliko godina.

Od broja uključenih učenika u rad školskih sportskih društava čak oko 61% otpada na dječake, dok je svega oko 39% djevojčica. Odnosno oko 26% od ukupnog broja dječaka od prvoga do osmoga razreda u Republici Hrvatskoj je uključeno u rad školskih sportskih društava i samo nešto manje od 18% djevojčica. Navedeno nam svjedoči o značajno manjem broju djevojčica uključenih u sustav školskog sporta u osnovnim školama u odnosu na dječake. Veća uključenost dječaka u odnosu na djevojčice prisutna je u svim županijama.

U Tablici 2 prikazani su podaci o uključenosti učenika osnovnih škola u sustav školskog sporta analitički, posebno za učenike od prvoga do četvrtoga razreda i posebno za učenike od petoga do osmoga razreda.

Tablica 2. Uključenost učenika od prvoga do četvrtoga razreda, od petoga do osmoga razreda i od prvoga do osmoga razreda osnovnih škola u školski sport.

	postotak učenika uključenih u ŠSD	ŠSD/m	ŠSD/ž	ukupno (m) / ŠSD (m)	ukupno (ž) / ŠSD (ž)
UČENICI 1. – 4. RAZRED	11,60%	61,11%	38,89%	13,73%	9,33%
UČENICI 5. – 8. RAZRED	32,06%	60,32%	39,68%	37,21%	26,49%
UČENICI 1. – 8. RAZRED	22,07%	61,06%	38,94%	26,08%	17,79%

Iz podataka u Tablici 2 možemo zaključiti da postoji značajna razlika u postotku učenika osnovnih škola uključenih u sustav školskog sporta između učenika od prvoga do četvrtoga razreda i učenika od petoga do osmoga razreda. Nekoliko je vjerojatnih i logičnih razloga za to. Prije svega, aktivnosti školskih sportskih društava u pravilu organiziraju i programiraju profesori kineziologije zaposleni na školama kao nastavnici tjelesne i zdravstvene kulture od petoga do osmoga razreda. Redovitu nastavu tjelesne i zdravstvene kulture od prvoga do četvrtoga razreda ne provode profesori kineziologije, već učiteljice razredne nastave. Učenici od prvoga do četvrtoga razreda nisu u direktnom kontaktu s nastavnicima tjelesne i zdravstvene kulture i stoga su vjerojatno manje upoznati s aktivnostima školskih sportskih društava i motivirani na uključivanje u rad. Nadalje, sustavi natjecanja u školskom sportu nisu ustrojani za učenike od prvoga do četvrtoga razreda. Iz tog razloga, za pretpostaviti je, postoji i manji interes kod učenika od prvoga do četvrtoga razreda za uključivanjem u rad školskih sportskih društava. Također, treninzi sekcija školskih sportskih društava u pravilu se odvijaju poslije nastave ili u kasnijim popodnevnim i večernjim satima koji nisu najpogodniji za učenike nižih razreda.

Potrebno je učiniti dodatne organizacijske napore i posebno stimulirati uključivanje učenika nižih razreda u sustav školskog sporta. Hrvatski školski sportski savez, a osobito županijski školski sportski savezi bi trebali organizirati npr. smotre univerzalnih sportskih škola učenika od prvoga do četvrtoga razreda. Također je potrebno projekt univerzalnih sportskih škola, koje pohađaju upravo učenici od prvoga do četvrtoga razreda, učiniti dostupnim još većem broju učenika. Trenutno je u 155 odjeljenja univerzalnih sportskih škola uključeno nešto manje od 5 000 učenika. U perspektivi trenutnu uključenost od 11,6% učenika od prvoga do četvrtoga razreda potrebno je povećati na 20% učenika uključenih u programe univerzalnih sportskih školi.

Činjenicu da je tek oko 32% učenika od petoga do osmoga razreda osnovnih škola uključeno u aktivnosti školskih sportskih društava smatramo nedostatnom. Naime, u Tablici 3 navedeni su podaci o uključenosti učenika u sportske aktivnosti izvan škole, odnosno u lokalne sportske klubove.

Tablica 3. *Uključenost učenika, od prvoga do četvrtoga razreda, od petoga do osmoga razreda i od prvoga do osmoga razreda osnovnih škola, u sportske klubove*

	1	2	3	4	5
	postotak učenika uključenih u SK*	SK/m	SK/ž	ukupno (m) / SK (m)	ukupno (ž) / SK (ž)
UČENICI 1. – 4. RAZRED	17,65%	64,02%	35,98%	21,88%	13,13%
UČENICI 5. – 8. RAZRED	26,70%	65,82%	34,18%	33,81%	18,76%
UČENICI 1. – 8. RAZRED	22,18%	65,13%	34,87%	27,95%	16,00%

* sportski klub

Legenda: 1 – postotak učenika uključenih u lokalne sportske klubove u odnosu na ukupan broj učenika; 2 – postotak dječaka u sportskim klubovima; 3 – postotak djevojčica u sportskim klubovima; 4 - postotak dječaka uključenih u lokalne sportske klubove u odnosu na ukupan broj dječaka; 5 - postotak djevojčica uključenih u lokalne sportske klubove u odnosu na ukupan broj djevojčica.

Iz Tablice 3 vidimo da je gotovo 27% učenika od petoga do osmoga razreda uključeno u aktivnosti lokalnih sportskih klubova. Iako ne postoje točni podaci, moguće je pretpostaviti da dolazi do značajno preopkrivanja učenika uključenih u školska sportska društva i učenika uključenih u rad lokalnih sportskih klubova. Dakle, značajan dio učenika osnovnih škola uključenih u rad školskih sportskih društava otpada na učenike koji su već uključeni u sportske aktivnosti izvan škole, odnosno u sportske klubove u svojim sredinama. Drugim riječima smatramo da jedan od osnovnih ciljeva školskog sporta - uključenje u sportske aktivnosti većeg broja onih učenika koji nisu već uključeni u neki od postojećih sportskih sustava – nije ni približno zadovoljavajuće ispunjen.

U perspektivi razvoja školskog sporta potrebno je stvoriti mogućnosti uključivanja 60% učenika osnovnih škola od petoga do osmoga razreda u aktivnosti školskih sportskih društava. Time bi broj učenika u školskim sportskim društvima značajno premašio broj učenika u sportskim klubovima što bi bilo jamstvo da u sustavu školskog sporta dominiraju učenici koji nisu već uključeni u neki drugi sportski i trenažni sustav.

3.2. Srednje škole

Prikupljeni podaci o broju učenika srednjih škola uključenih u rad školskih sportskih društava u Republici Hrvatskoj odnose se na školsku godinu 2006./2007. Podaci su prikupljeni putem anketnog upitnika tijekom studenog i prosinca 2007. i siječnja 2008. godine.

U anketi su se tražili podaci o ukupnom broju učenika u školi, broju mladića i djevojaka, ukupnom broju učenika uključenih u rad školskog sportskog društva, odnosno broju mladića i djevojaka. U tablici 4 su prikazani postotci uključenosti učenika u rad školskih sportskih društava po županijama i ukupno za područje cijele Republike Hrvatske od prvoga do četvrtoga razreda srednjih škola.

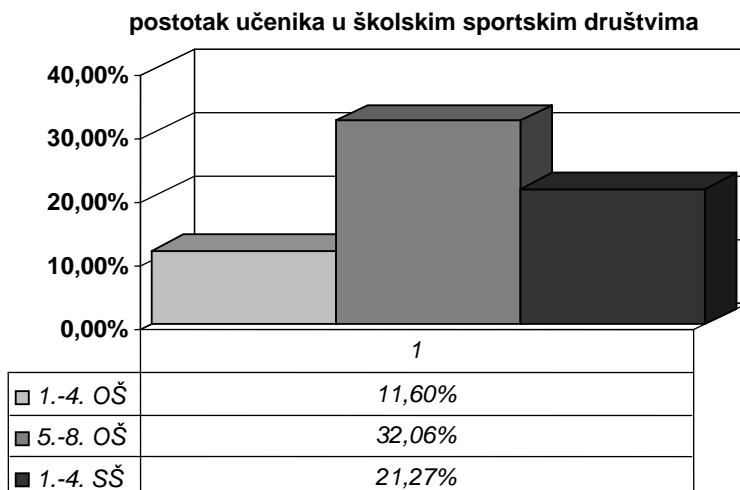
Tablica 4. Uključenost učenika srednjih škola u školska sportska društva.

	1	2	3	4	5
	postotak učenika uključenih u ŠSD*	ŠSD/m	ŠSD/ž	ukupno (m) / ŠSD (m)	ukupno (ž) / ŠSD (ž)
Bjelovarsko-bilogorska županija	13,38%	68,23%	31,77%	17,81%	8,72%
Brodsko-posavska županija	10,51%	68,11%	31,89%	22,86%	6,21%
Dubrovačko-neretvanska županija	13,24%	57,07%	42,93%	12,19%	14,97%
Istarska županija	23,79%	60,90%	39,10%	30,77%	17,58%
Karlovačka županija	14,67%	65,58%	34,42%	18,33%	10,62%
Koprivničko-križevačka županija	32,37%	53,46%	46,54%	27,16%	47,69%
Krapinsko-zagorska županija	12,80%	62,92%	37,08%	14,48%	10,70%
Ličko-senjska županija	31,39%	60,36%	39,64%	41,71%	22,80%
Međimurska županija	56,60%	34,59%	65,41%	65,93%	52,66%
Osječko-baranjska županija	22,94%	64,20%	35,80%	29,37%	16,47%
Požeško-slavonska županija	22,19%	56,75%	43,25%	34,22%	15,18%
Primorsko-goranska županija	15,17%	54,21%	45,79%	18,14%	12,71%
Sisačko-moslavačka županija	23,96%	64,02%	35,98%	29,97%	17,65%
Splitsko-dalmatinska županija	22,57%	64,81%	35,19%	28,13%	16,54%
Šibensko-kninska županija	14,73%	53,66%	46,34%	16,27%	13,27%
Varaždinska županija	23,04%	50,35%	49,65%	21,76%	24,52%
Virovitičko-podravska županija	18,63%	58,59%	41,41%	23,79%	14,26%
Vukovarsko-srijemska županija	22,04%	57,87%	42,13%	25,77%	18,38%
Zadarska županija	20,17%	59,41%	40,59%	20,98%	19,09%
Zagrebačka županija	17,33%	65,36%	34,64%	21,74%	12,53%
Grad Zagreb	21,98%	63,97%	36,03%	27,20%	16,40%
REPUBLIKA HRVATSKA	21,27%	59,61%	40,39%	25,13%	17,34%

* školsko sportsko društvo

Legenda: 1 – postotak učenika srednjih škola uključenih u rad školskih sportskih društava u odnosu na ukupan broj učenika; 2 – postotak mladića u školskim sportskim društvima; 3 – postotak djevojaka u školskim sportskim društvima; 4 – postotak mladića srednjih škola uključenih u rad školskih sportskih društava u odnosu na ukupan broj mladića; 5 – postotak djevojaka srednjih škola uključenih u rad školskih sportskih društava u odnosu na ukupan broj djevojaka.

U tablici 4 možemo uočiti da je na području cijele Republike Hrvatske u treninge i natjecanja školskih sportskih društava u srednjim školama uključeno tek oko 21% mladih. Ukoliko usporedimo postotak učenika od petoga do osmoga razreda osnovnih škola uključenih u osnovnoškolska sportska društva od oko 32%, možemo primijetiti da, kada pređu u srednje škole, postotak učenika uključenih u srednjoškolska sportska društva smanjuje se za oko 35% na svega 21% učenika. (Graf 1)

Graf 1. Usporedni prikaz uključenosti učenika u školska sportska društva, od prvoga do četvrtoga razreda osnovnih škola, od petoga do osmoga razreda osnovnih škola i od prvoga do četvrtoga razreda srednjih škola u Republici Hrvatskoj.

Taj trend smanjenja broja učenika u srednjim školama nikako nije prihvatljiv, dapače, zabrinjava. Moguće je pronaći više uzroka tog negativnog trenda. Prema našem sudu jedan od glavnih razloga je vjerojatno činjenica da u većini sportskih sustava, upravo u razdoblju od 13. do 15. godine života, dolazi do značajnije selekcije nadarenih sportaša. Kod onih koji su negativno selekcionirani dolazi do gubitka ili značajnog smanjenja interesa za sudjelovanjem u sportskim aktivnostima pa se to očituje i u smanjenom interesu za uključivanjem u školski sport. Također, u ovom trenutku postoji značajna razlika u sustavu natjecanja između učenika osnovnih i srednjih škola. Ne ulazeći ovom prilikom u specifičnosti pojedinih županija, činjenica je da se na nacionalnoj razini učenici osnovnih škola natječu u 12 sportova, a učenici srednjih škola u svega sedam sportova. Manji broj sportova, u kojima postoje natjecanja na nacionalnoj razini, zasigurno uvjetuju i manji interes i mogućnost učenika srednjih škola za uključivanjem u rad školskih sportskih društava.

U perspektivi je potrebno povećati broj sportova na nacionalnoj razini u kojima se natječu učenici srednjih škola.

S druge strane sustav srednjoškolskog odgoja i obrazovanja nešto je zahtjevniji od osnovnoškolskog pa vjerojatno zbog straha od neispunjavanja školskih obaveza dolazi do smanjenog uključivanja u sportske aktivnosti.

Odnos mladića i djevojaka u školskim sportskim društvima ostao je približno isti kao i u osnovnim školama, tj. oko 60 : 40 u korist mladića.

U perspektivi razvoja školskog sporta potrebno je povećati postotak učenika srednjih škola uključenih u rad školskih sportskih društava na 40%.

4. ANALIZA STANJA VODITELJA ŠKOLSKIH SPORTSKIH DRUŠTAVA

Sukladno Zakonu o športu (NN 71/2006.) programirati i provoditi izvannastavne školske sportske aktivnosti mogu isključivo osobe koje imaju odgovarajuću stručnu spremu na razini sveučilišnog studija i ispunjavaju uvjete za učitelja, odnosno nastavnika tjelesne i zdravstvene kulture, tj. profesori kineziologije.

Ranije spomenutom anketom prikupljeni su i podaci o voditeljima školskih sportskih društava. U Tablici 5 prikazani su podaci o voditeljima školskih sportskih društava u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj.

Tablica 5. Voditelji školskih sportskih društava u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj

		nastavnici TZK	drugi nastavnici*	vanjski suradnici**	ukupno voditelja po ŠSD
osnovne škole	voditelja po ŠSD	1,3	0,42	1,48	3,2
	voditelji po ŠSD u postotcima	40,74%	13,07%	46,19%	100%
srednje škole	voditelja po ŠSD	1,78	0,38	0,34	2,5
	voditelji po ŠSD u postotcima	71,18%	15,6%	13,22%	100%

* nastavnici iz drugih predmeta, zaposlenici škole, obavljaju poslove voditelja sekcije u ŠSD-u

** osobe koje nisu zaposlenici škole, a obavljaju poslove voditelja sekcije u ŠSD-u

Iz iznesenih podataka u Tablici 5 razvidno je da u osnovnoškolskim sportskim društvima ima u prosjeku 3,2 voditelja sekcija, odnosno nešto više nego u srednjim školama gdje ima 2,5 voditelja po školskom sportskom društvu. Međutim, mnogo je značajnija razlika u strukturi voditelja. Naime, u osnovnim školama od ukupnog broja voditelja nastavnici tjelesne i zdravstvene kulture zaposleni u školi čine tek nešto više

od 40%. Čak 46% voditelja sekcija u osnovnoškolskim odnosno nešto više od 13% u srednjoškolskim sportskim društvima su tzv. vanjski suradnici, odnosno osobe koje nisu zaposlenici škole. Iako u ovom trenutku ne raspolažemo s detaljnijim informacijama o stručnoj spremi vanjskih suradnika postoji opravdana sumnja da značajan broj njih nema nikakve veze sa školskim sustavom. Najvjerojatnije se radi o osobama koje su zaposlene ili honorirane kao treneri u lokalnim sportskim klubovima, vrlo često bez odgovarajuće ili ikakve stručne spreme za posao koji obavljaju. U tim slučajevima oni nemaju niti zakonske niti stručne osnove za obavljanje poslova voditelja sekcija u školskim sportskim društvima. U perspektivi, ukoliko vanjski suradnici ne ispunjavaju Zakonom o športu propisane uvjete za obavljanje stručnih poslova, ne bi smjele obavljati bilo kakve stručne poslove u školskim sportskim klubovima.

Također se postavlja pitanje honorara tih osoba. S obzirom na, u pravilu skromnim financijskim sredstvima kojima raspolažu školski sportski klubovi, vrlo često ih ne plaća škola, odnosno, njihovi se honorari prikupljaju članarinama djece polaznika sekcija školskih sportskih društava. Takve situacije su nedopustive i u perspektivi razvoja školskog sporta ih ne smije biti.

U osnovnim oko 13%, a u srednjim školama gotovo 16% voditelja sekcija su nastavnici iz drugih predmeta zaposleni u školama. Iako oni raspolažu s pedagoškim i didaktičkim znanjima za rad s djecom, njihova stručna znanja iz područja kineziologije su nedostatna za bilo kakav angažman u školskom sportu.

Činjenica da u ovom trenutku gotovo 60% voditelja u osnovnoškolskim i oko 29% u srednjoškolskim sportskim društvima potencijalno ne ispunjava osnovne zakonske propise o potrebnoj stručnoj spremi za obavljanje stručnih poslova u školskom sportu svakako zahtjeva žurnu reakciju u traženju izlaza iz trenutne situacije.

U perspektivi razvoja školskog sporta potrebno je slijediti primjer Grada Zagreba koji je na vlastiti trošak zaposlio oko 50 profesora kineziologije na poslovima voditelja izvannastavnih školskih sportskih aktivnosti u zagrebačkim osnovnim školama. Slične modele treba tražiti i u drugim gradovima, općinama i županijama Republike Hrvatske.

5. ANALIZA STANJA ŠKOLSKIH SPORTSKIH GRAĐEVINA

Školske sportske građevine čine materijalnu bazu za razvoj školskog sporta u pojedinoj školi ili sredini. One se u pravilu grade za potrebe izvođenja nastave tjelesne i zdravstvene kulture u skladu s uvjetima utvrđenim nastavnim planom i programom predmeta i pedagoškim standardima Republike Hrvatske.

U pogledu uvjeta za održavanje školskog sporta, tj. izgrađenosti školskih sportskih dvorana i izvanjskih sportskih igrališta u osnovnim školama, situacija je prikazana u Tablici 6.

Tablica 6. Izgrađenost školskih sportskih dvorana i vanjskih igrališta u osnovnim školama* (podaci Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske, ožujak 2008.)

županija	ukupan broj škola	školska sportska dvorana				vanjska sportska igrališta			
		Ima	%	Nema	%	Ima	%	Nema	%
Bjelovarsko-bilogorska	27	14	52%	13	48%	22	82%	5	18%
Brodsko-posavska	33	26	79%	7	21%	31	94%	2	6%
Dubrovačko-neretvanska	31	13	42%	18	58%	14	45%	17	55%
Istarska	48	27	56%	21	44%	36	75%	12	25%
Karlovačka	29	16	55%	13	45%	26	90%	3	10%
Koprivničko-križevačka	25	13	52%	12	48%	23	92%	2	8%
Krapinsko-zagorska	33	24	73%	9	27%	32	97%	1	3%
Ličko-senjska	15	10	67%	5	33%	13	87%	2	13%
Međimurska	31	13	42%	18	58%	26	84%	5	16%
Osječko-baranjska	70	55	79%	15	21%	61	87%	9	13%
Požeško-slavonska	14	5	36%	9	64%	13	93%	1	7%
Primorsko-goranska	58	44	76%	14	24%	41	71%	17	29%
Sisačko-moslavačka	35	28	80%	7	20%	24	69%	11	31%
Splitsko-dalmatinska	92	46	50%	46	50%	72	78%	20	22%
Šibensko-kninska	21	12	57%	9	43%	16	76%	5	24%
Varaždinska	41	33	80%	8	20%	34	83%	7	17%
Virovitičko-podravska	17	12	71%	5	29%	15	88%	2	12%
Vukovarsko-srijemska	54	35	65%	19	35%	45	83%	9	17%
Zadarska	37	22	60%	15	40%	29	78%	8	22%
Zagrebačka	46	30	65%	16	35%	37	80%	9	20%
Grad Zagreb	117	106	93%	11	7%	98	85%	19	15%
REPUBLIKA HRVATSKA	874	584	67%	290	33%	708	81%	166	19%

* bez područnih, glazbenih i plesnih škola i učeničkih domova

Školsku sportsku dvoranu u Republici Hrvatskoj nema 33% ili čak 290 osnovnih škola. Najgora situacija je u Požeško-slavonskoj županiji gdje čak 64% ili devet osnovnih škola nema školsku sportsku dvoranu. Slijede je Dubrovačko-neretvanska i Međimurska županija u kojima 58% ili po 18 škola nema svoju dvoranu. Brojčano najgora situacija je u Splitsko-dalmatinskoj županiji gdje 46 osnovnih škola ili njih 50% nema školsku sportsku dvoranu.

U pogledu vanjskih sportskih igrališta situacija je znatno povoljnija. U cijeloj zemlji 19% ili 166 osnovnih škola nema vanjsko sportsko igralište. Potrebno je istaknuti Dubrovačko-neretvansku županiju u kojoj osim što 58% škola nema izgrađenu školsku sportsku dvoranu, čak 55% škola nema niti vanjsko sportsko igralište.

Ovu lošu sliku izgrađenosti školskih sportskih građevina donekle ublažuje činjenica da dio škola koristi školske sportske dvorane ili vanjska sportska igrališta susjednih škola. Međutim, ostaje činjenica da značajan broj školskih sportskih društava u osnovnim školama u Republici Hrvatskoj nema osnovne materijalno-tehničke uvjete za razvoj školskog sporta.

Da sam podatak imali li škola izgrađenu sportsku dvoranu ili vanjsko sportsko igralište ne znači uvijek i optimalne ili prihvatljive uvjete za razvoj školskog sporta može nam ilustrirati sljedeći primjer. U gradu Zagrebu nominalno je najveća izgrađenost školskih sportskih dvorana u Hrvatskoj. Svega 7% ili 11 osnovnih škola nema sportsku dvoranu. Međutim, prema podacima Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i šport Grada Zagreba iz 2008. godine 56 osnovnih škola ili njih 48% ima dvoranu veličine do 300 m², a samo 15% škola ili njih 18 ima dvoranu od 600 m² ili više. Dakle, u gotovo polovici zagrebačkih osnovnih školi ne postoje dvoranski uvjeti za razvoj niti jedne druge sportske igre osim odbojke. Adaptaciju školskih sportskih dvorana u gradu Zagrebu (od sanacije krovišta, zamjene parketa, prozora, popravka rasvjete, grijanja, ventilacija i sanitarija do ličenja zidova) zatražilo je 77% osnovnih škola. U gotovo svim školama nedostaje sportske opreme i rekvizita.

Tablica 7. Izgrađenost školskih sportskih dvorana i vanjskih igrališta u srednjim školama* (podaci Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske, ožujak 2008.)

županija	ukupan broj škola	školska sportska dvorana				vanjska sportska igrališta			
		ima	%	nema	%	ima	%	nema	%
Bjelovarsko-bilogorska	13	1	8%	12	92%	4	31%	9	69%
Brodsko-posavska	11	6	55%	5	45%	4	36%	7	64%
Dubrovačko-neretvanska	14	3	21%	11	79%	4	29%	10	71%
Istarska	24	7	29%	17	71%	9	38%	15	62%
Karlovačka	13	6	46%	7	54%	9	69%	4	31%
Koprivničko-križevačka	8	4	50%	4	50%	3	38%	5	62%
Krapinsko-zagorska	9	5	55%	4	45%	7	78%	2	22%
Ličko-senjska	5	5	100%	0	0%	2	40%	3	60%
Međimurska	6	2	33%	4	67%	2	33%	4	67%
Osječko-baranjska	29	15	52%	14	48%	11	38%	18	62%
Požeško-slavonska	7	3	43%	4	57%	2	29%	5	71%
Primorsko-goranska	32	20	63%	12	37%	16	50%	16	50%
Sisačko-moslavačka	13	7	54%	6	46%	7	54%	6	46%
Splitsko-dalmatinska	46	16	35%	30	65%	14	31%	32	69%
Šibensko-kninska	12	4	33%	8	67%	1	8%	11	92%
Varaždinska	15	7	47%	8	53%	6	40%	9	60%
Virovitičko-podravska	8	4	50%	4	50%	4	50%	4	50%
Vukovarsko-srijemska	15	7	47%	8	53%	9	60%	6	40%
Zadarska	20	10	50%	10	50%	10	50%	10	50%
Zagrebačka	14	13	93%	1	7%	6	43%	8	57%
Grad Zagreb	77	46	46%	31	42%	36	46%	41	54%
REPUBLIKA HRVATSKA	391	191	49%	200	51%	166	43%	225	57%

* bez područnih, glazbenih i plesnih škola i učeničkih domova

Stanje izgrađenosti sportskih građevina u srednjim školama navedena je u Tablici 7. Izvjesno je da je situacija još lošija nego u osnovnim školama. Više od polovice srednjih škola u Republici Hrvatskoj, odnosno 51% ili 200 srednjih škola, nema svoju sportsku dvoranu. Najlošija situacija je u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji gdje čak 92% škola nema sportsku dvoranu. Slijede je Dubrovačko-neretvanska sa 79% i Istarska županija sa 71% škola bez dvorana. Najbolja situacija je u Ličko-senjskoj županiji gdje sve srednje škole imaju izgrađenu svoju sportsku dvoranu.

Po pitanju vanjskih sportskih igrališta situacija je još nepovoljnija. Čak 57% ili 225 srednjih škola u Republici Hrvatskoj nema izgrađena vanjska sportska igrališta.

Slično kao i kod osnovnih škola nepovoljnu situaciju nešto ublažava činjenica da neke srednje škole koriste sportske dvorane i vanjska igrališta susjednih škola.

Prema podacima prikupljenima u anketi najveći broj osnovnih i srednjih škola, njih 80%, koristi dvorane dominantno, do 80% od ukupnog vremena, za potrebe provođenja redovite nastave tjelesne i zdravstvene kulture i izvannastavne sportske aktivnosti, odnosno školska sportska društva.

Generalno stanje izgrađenosti školskih sportskih građevina u Republici Hrvatskoj možemo ocijeniti kao loše. U situacijama kada značajan postotak škola za nastavu tjelesne i zdravstvene kulture koriste prostore poput hodnika škole, adaptirane učionice ili iznajmljuju dvorane, kada su postojeći objekti u lošem stanju i bez osnovne sportske opreme ili rekvizita teško je očekivati ozbiljnije perspektive razvoja školskog sporta u tim sredinama. Uloga države i lokalnih vlasti u rješavanju problema materijalno-tehničke osnove razvoja školskog sporta u ovom pitanju je od velike važnosti.

6. ZAKLJUČAK

Podaci navedeni u ovom radu prvi su korak ka objektivnoj analizi trenutnog stanja sustava školskog sporta u Republici Hrvatskoj. Prikupljanje što većeg broja pokazatelja važan su korak ka ozbiljnom i sustavnom promišljanju perspektive njegovog daljnjeg razvoja.

Iz predočenih pokazatelja trenutnog stanja možemo zaključiti da se školski sport u našoj zemlji ozbiljno razvija. U ovom trenutku u treninge i natjecanja školskih sportskih društava uključeno je oko 22% učenika osnovnih i oko 21% učenika srednjih škola ili više od 120 000 učenika. S obzirom na to da broj učenika koji su uključeni u rad sportskih klubova na svojim područjima držimo da u perspektivi postoje značajne rezerve i mogućnosti uključivanja još većeg broja učenika u aktivnosti školskih sportskih društava.

Trenutno je veliki broj voditelja angažirano u sekcijama školskih sportskih društava. U perspektivi će ih biti potrebno angažirati još veći broj. Stoga treba tražiti mogućnosti adekvatnog honoriranja postojećih voditelja i profesionalizacije novih kadrova u sustavu školskog sporta insistirajući na poštivanju osnovnih zakonskih i stručnih zahtjeva i propisa za obavljanjem stručnih poslova u sportu.

Izgrađenost, opremljenost i stanje postojećih školskih sportskih građevina ozbiljan je otežavajući čimbenik daljnjeg razvoja školskog sporta. Nedopustiva je činjenica da 33% osnovnih i 51% srednjih škola u Republici Hrvatskoj nema izgrađenih školskih sportskih dvorana.

Školski sport vrlo je važan segment odgojno-obrazovnog sustava. Perspektiva i mogućnosti njegovog budućeg razvoja su jasni. Projektom Strategija razvoja školskog sporta u Republici Hrvatskoj učinit će se daljnji koraci u definiranju njegovih dugoročnih ciljeva razvoja.

7. LITERATURA

1. Boreham, C., Riddoch, C., (2001). The physical activity and health of children. *Journal of Sports Sciences*, 19, 915-929.
2. Findak, V. (1999.) Važnost bavljenja sportom djece, mladeži i odraslih. Izlaganje na skupu Hrvatski športski sabor, 14. i 15. svibnja 1999.
3. Konačni prijedlog Zakona o sportu – usvojen na 56. sjednici Vlade Republike Hrvatske dana 24. srpnja 2003. /on line/ Skinuto s mreže 15. siječnja 2004: <http://www.prosvjeta.hinet.hr/mips/cm/dokumenti/datoteke/SJs2j-uQh5D-Ub4dl-KONACNI%20PRIJEDLOG%20ZAKONA%20O%20SPORTU.pdf>
4. Neljak B., Milanović, D. (2007.) Organizacijski, programski i materijalni uvjeti za redovito tjelesno vježbanje djece i mladeži. U: I. Jukić i sur. (ur.) *Kondicijska priprema sportaša 2007. Zbornik radova 5. godišnje međunarodne konferencije*. 23. i 24. veljače 2007. Zagreb: Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
5. Nieminen, L. (2003.) *Sports and Physical Exercise in Finland* /on line/ Skinuto s mreže 15. siječnja 2004.: <http://virtual.finland.fi/finfo/english/sportexe.html>.
6. Puhak, S. (2001.) Programi i rezultati zagrebačkog sporta. U: D. Milanović (ur.) *Zbornik radova, Stručni skup “Stanje i perspektive zagrebačkog sporta”*, 10. zagrebački sajam sporta i nautike, Zagreb, 23-24. veljače, str. 23 - 28.
7. Republika Hrvatska (2003.) *Zakonu o športu*. NN, br. 111/97 /on line/. Skinuto s mreže 15. veljače 2004: <http://www.nn.hr/sluzbeni-list/sluzbeni/index.asp>.
8. Republika Hrvatska (2006.) *Zakonu o športu*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. (NN, 71/2006.).